

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1-50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 14. septembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

O narodnih voditeljih

Pravih narodnih voditeljev, klenih, trdnih značajev, poštenih mož, mislim, noben narod na svetu nima na pretek, pa tudi Slovenci smo jih imeli in jih še imamo komaj za potrebo. In Bog bodi zahvaljen, ne bo nam jih manjkalo, dokler bomo živeli svoje slovensko življenje! Zakaj duh je, ki nas vse spaja, duh je, ki skozi nevidno ožilje prehaja od voditelja do slehernega slovenskega borca, da v enakomernem taktu sprejema skupno voljo naroda na podoben način, kakor kri in živčevje v človeškem organizmu.

ker je narod v svojem življenju suveren, od nikogar odvisen, ves svoj. Noben diktat in nobena volja, ki ni iz njega, nima v narodu izvršilne moči.

Ob prevratu je bilo to na dlani. Kako lepo in hitro smo se vživeli v lastno življenje, četudi je bilo treba zamenjati skoraj ves upravni aparat, zakaj duh slovenstva, o katerem so naši tlačitelji mislili, da je že zatrt, je oživel v oktobru l. 1918 takrat zedinjeno Slovenijo; in česar se nikoli nismo upali sanjati, se je zgodilo, da smo svobodni zadihali...

Več kot polstomilijonka država, z vsem urejenim, do potankosti delujočim mehanizmom, ki je šesto let gnetel, preoblikoval, v retortah varil, šibal in dresiral naš maloštevilni, na zunaj kaj malo odporni, skoraj brezinteligentni narod, — je ponikla v nepovrat, narod slovenski pa je ostal.

Ves tako mogočni policijski aparat ni mogel zapreti ust pravim narodnim voditeljem.

Bil sem v Rimu, v pisarni Jugoslovanskega odbora. Tudi iz domovine smo prejeli časopise, dasi zelo neredno in po velikih ovinkih, časno zakasnele. Oh, s kakšnim spoštovanjem sem razgrnil pred seboj tiskano slovensko besedo kot neizrečeno ljub pozdrav iz domovine! Ta silni občutek prav razume samo tisti, ki dolga leta živi v tujem svetu. Zato prav posebno bode v oči vsak takó ali onako postavljen stavek, vsaka taka ali drugačna zaporednost besed, novic, poročil — zlasti belih lis. Za cenzorja povsem nedolžno poročilo je v tujini Slovence pomenjalo več kot še tako izčrpna tajna pisma, ki smo jih tudi prejeli.

Za nas v izgnanstvu je bilo bistveno: da je narod prav razumel velike zgodovinske trenutke, ki se morda nikoli več ne povrnejo.

Nikoli ne bom pozabil, kako globoko mi je seglo do srca ob silnem ganotju, ki sem ga doživel,

ko sem primerjal dvoje poročil v slovenskem dnevniku. Iz naslova in uvoda prvega poročila sem razbral, da se je pred škofijsko stolnico v Ljubljani zbrala silna množica ljudi, ki jim je z balkona govoril knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič. Kaj je govoril, ni bilo treba čitati, ker je jasno povedala dolga bela lisa. V drugem poročilu pa sem čital ves lepo zasnovan sila patriotičen govor ljubljanskega mestnega župana, ki ga je govoril, ko je izročal srebrno trobento(!) nekemu avstrijskemu polku na soški fronti. Škofove besede so prišle iz slovenskega srca, bile so iskrene, jedrovite, tehtne, sočne in polne in klene kot zdravo

Zasliševanje

»Jutro«, 9. septembra:

»Preporod narodov, probujenje in rast narodne zavesti so tesno spojeni z vzgojo in šolstvom. Narodnostni boji v področju iste države so navadno v glavnem boji za narodno šolstvo. Če se spominjamo na avstrijske čase, moramo potrditi, da je bistven del našega nacionalnega in političnega prizadevanja zavzel boj za šolo. Mi smo videli v narodni šoli garancijo svoje nacionalne eksistence; iz enakega razloga nam je narodno sovražno država skušala baš na šolskem polju z omejitvami in šikanoznim izvajanjem nadzorstva, pa tudi s personalno politiko delati največje ovire. Germanizatorno osvajanje se je pri nas pred vsem vršilo potom šole...«

»Pohod«, slovenski tednik (29. julija):

»Začne naj se pri najmlajših. Vsak učenec naj se nauči perfektno ekavščine. Vse nacionalne predmete, to je zemljepis Jugoslavije, zgodovina južnih Slovanov in njih književnost, naj bi se poučevalo v originalu... V javnem življenju naj se pusti »vhitoplajati« v naš jezik južne izraze. Vse javne ustanove, železnica, pošta, sodstvo, uprava naj ima enotno jugoslovansko terminologijo kakor vojaštvo. Čudno je, da se zakoni in uredbe sploh pri nas prevajajo.«

Medklic: Čudno je, da se »Pohod« sploh še tiska v slovenščini. Zakaj ne piše v jugoslovanskem jeziku?

»Jutro« (ob takih pohodovskih predlogih molči.)

Dr. Dragutin Arandjelović,

belgrajski vseučiliški profesor, po rodu Srb (v »Pravdi«, 1. avgusta): »Odkar je naša država dobila ime »Jugoslavija«, ki najbolje ustreza njemu sestavi, smo padli v drugo skrajnost. Zdaj je adut Jugoslavija, jugoslovanski. Vse je zdaj »jugoslovansko«. Celo jezik je postal jugoslovanski!... Zdaj se izogibljemo imenu Srb-srbski, Hrvat-hrvaški, Slovenec-slovenski. So tudi že ljudje, ki mislijo, da se ne smejo več šteti za Srbe ali Hrvate ali Slovence, ampak za »Jugoslovane«, ki ne smejo jezika, ki ga govorijo, imenovati srbski, hrvaški, slovenski, ampak jugoslovanski, in ki v uradne popisne liste zapisujejo, da so »narodnosti jugoslovanske« in da jim je materni jezik »jugoslovanski«...

Medklic: So Slovenci, ki jih ni prav nič sram, da jih uči Srb spoštovati slovenstvo in slovenski jezik. So ljudje, ki sploh nikoli ne zardé od sramu.

Dr. I. L. (Ivan Lah?)

piše v »Pohodu« dne 9. septembra ob septembrskih dogodkih 1908 v Ptuj in Ljubljani, da so bili ti dogodki »naša prva ofenziva, ali vsaj izpad iz oblegane trdnjave«.

»Jutro«,

ki je prav tako pisalo o ptujskih in ljubljanskih dogodkih kot o prvi ofenzivi v borbi za Jugosla-

—i: Misli ob razstavah

»Slovenska cerkev« in »Slovenske Madone«.

Na ljubljanskih velikih sejmih so že nekaj let tudi umetnostne prireditve. Umetnost se je včasih ogibala sejmarijev, med nje so spadali glumači in mamovti; časi so se pa tako izpremenili, da gre današnji dan na sejem tudi resnična umetnost, pa ne za to, da bi ji ugajal sejmški šunder, ampak za to, da se približa ljudskim množicam, ki bi se sicer ne zmenile zanjo. V dobi, v kateri živimo, je šteti prirediteljem velikega sejma celo za zaslugo, da dajo tudi slovenski umetnosti prostora.

Nas zanimata obe razstavi kot

slovenski in kulturni dejstvi.

Misel, da se napravi razstava »slovenske cerkve«, je sprožil v odboru ljublj. vel. sejma predsednik Nar. galerije dr. Fr. Windischer. V zadnjih letih je postala že navada, da prirejajo razstave cerkvene umetnosti v velikih mestih v Avstriji, Italiji in Nemčiji, saj je nabožna umetnost, ki je od druge polovice 19. stol. do svetovne vojne postala modernim umetnikom popolnoma neznana dežela, zadobila v odporu zoper materializem nov pogon in tudi odmev celo med tistim občinstvom, ki se zanjo prej ni zmenilo.

Umetnost v slovenskih cerkvah je pa za nas Slovence

izraz slovenskega umetnostnega življenja sploh

v preteklih časih. Kajti prosvetne umetnosti smo imeli v prejšnjih stoletjih primeroma malo, dočim je v cerkveni umetnosti

sodelovalo vse, kar je živelo na naši zemlji.

Slovenske cerkve so zidali in krasili vsi: razumniki, ki so bili predvsem duhovniki in pa zlasti tudi najbolj široke ljudske plasti, pa tudi graščaki in meščani; ustvarjali jih je celotno slovensko občestvo. Vse bolj se je izražala slovenska celota v »slovenski cerkvi« kot v književnosti, ki je bila omejena le na ožji krog slovenskega življa.

Prave in resnične podobe »slovenske cerkve« v preteklosti seveda razstava na letošnjem jesenskem ljubljanskem velikem sejm ni mogla podati. Tako podoba, ki bi imela za slovenstvo in njega poudarek silen pomen in bi tudi res mogočno vplivala, bi bilo mogoče pokazati le, če bi se priprave vršile par let in bi sodelovali vsi naši izvedenci in cerkveni predstojniki. Prav bi bilo, če bi se misli res poprijeli in bi priredili v prihodnjih letih kedaj popolno razstavo »slovenske cerkve«, če ne več vsaj n. pr. iz 18. stoletja, ker je že tega gradiva veliko in tako odličnega, da bi bil trud bogato poplačan.

Sejmska razstava, kot je sicer zaslužno delo, je bila seveda le odlomek, ki ga je sestavil v naglici konservator dr. Stele. Škoda, da ni mogel zbrati fotografskega gradiva vsaj nekaterih najbolj znamenitih slovenskih cerkva, tudi iz Primorja in Koroške.

»Slovenska cerkev« je segala prav v furlansko nižino, čez Istro in nad Gopo Sveto.

V oddelku »Slovenska cerkev« v zgodovini je nabral dr. Stele veliko število (sicer ne sistematično urejenih) fotografij cerkvenih notranjščin iz časa gotike in baroka, med njimi veliko stvari, ki niso splošno znane, so pa odlične, n. pr. zlata altarja iz Dražgoš, pri Sv. Barbari pri Konjicah itd., freske Andreja iz Ostroga v Slovenjem Gradcu itd., Sternanova akvarela gotških fresk iz Suhe in iz Turnišča. Ni pa v razstavi fotografskih posnetkov fresk z morjem in razstavi Predhodorom, ki so izmed najlepših gotških slik pri nas, in ne slajnih baročnih fresk Illovških na Sladki gori. Razstavljene so bili plastični posnetki 8 slovenskih cerkev in cela vrsta fotografij zunanosti znamenitostnih cerkev. Oddelke »Nabožne podobe« je bil zanimiv, ker je predstavljal našo ljudsko dušo, preprosto, pa pristno versko čustvanje. Škoda pa je, da so bile podobe skoro le samo iz Kranjskega. Oddelke

»Sodobna in bodoča cerkev«

je bil zanimiv zaradi tega, ker je pokazal smer, ki jo išče mladi slovenski rod v stavbarstvu. Mladi hočejo biti popolnoma sodobni, gredo pa v modo ne le modernost. Novi čas mora dati nekaj novega, umetnik, ki je pa dosegel popolnost ali jo vsaj poskušal doseči, pa mora premagati tudi svojo dobo in se povzpeti nad njo. Mladi rod zida tudi cerkve konstruktivistično, zmetuje vsako oblikovanje zu-

vijo, piše 12. septembra v uvodniku: »Pod zaščito avstrijskih oblasti, ki so poslovale v c. kr. imenu habsburškega cesarja, so septembra 1908 v Ptuj nemškutarji tolovajsko pobijali Slovence, ki niso zagrešili drugega, kakor da so hoteli očuvati svoj slovenski jezik«.

13. kongres

Jugoslovanske učiteljske zveze v Ljubljani je sprejel resolucijo, ki pravi med drugim: »Gradivo u svakom udžbeniku i preporučeni dečjim knjigama i listovima treba od drugog razreda da bude štampano po člancima naizmenično obema azbukama (t. j. v latinici in cirilici), podešavajući tako, da obe azbuke budu približno podjednako zastupljene, da bi se i u pismu postiglo jedinstvo. Vremenom potrebno je pristupiti konačnom rešenju pitanja o jednom pismu i jednom dijalektu.« (»Narodna prosveta«, 30. avgusta.)

»Jutro«, 9. septembra t. l.:

»Protiutež antinacionalni šolski politiki smo imeli v našem narodnem učiteljstvu... In zavedati se moramo, da je slovenski učitelj še danes eden najvažnejših faktorjev za ohranitev naše nacionalne svojine.«

Damjan Rašić,

predsednik Jugoslovanske učiteljske zveze, je na omenjenem kongresu v svojem govoru prav tako rekel, da mora učiteljstvo pomagati »pri izgradnji enotnega jugoslovanskega književnega jezika«. Ko se je proti temu oglašil »Slovenec«, je Rašić javno izjavil, da je mislil pri tem na izenačenje srbsčine in hrvaščine, nikakor pa ne slovenščine. Po izjavi, ki ji nihče ni verjel, pa je izšla 30. avgusta dvojna številka belgrajske »Narodne prosvete«, ki je glasilo JUZ in katere lastnik je Rašić osebo. V tej številki beremo Rašićev govor na ljubljanskem kongresu »u celini«. In tu beremo, da je Rašić govoril tudi za »postopno izgradjanje jedinstvenog književnog jezika«. Je zdaj še kdo, ki bi verjel njegovemu preklicu? In kaj poreko slovenski učitelji?

»Jutro«, 9. septembra je reklo takole:

»Poznamo naše narodno učiteljstvo in vemo, da mu smemo z ravno istim zaupanjem izročiti svojo deco, kakor so to smeli naši očetje.«

»Pohod«, 9. septembra:

»Noben Srb, Hrvat ali Slovenec se ne more pritoževati, da je jezikovno prikrajšan, za svobodni razvoj jezika jamči zakon. Zato se mi zdijo najbolj gnusni oni, ki brez povoda in vzroka skušajo dokazovati, kako velika nevarnost preti slovenskemu jeziku.«

»Narodna odbrana«,

glasilo Narodne odbrane v Belgradu, priobčaje v zadnji številki članek nekega svojega sodelavca, ki se zavzema za odpravo cirilice in uvedbo latince med Srbi.

»Pohod«,

slovenski tednik, glasilo Narodne obrambe v Ljubljani, pa objavlja članek »Spoštujmo čirilico« (pisek noče pisati niti »cirilica«), v katerem pravi pisec: »Tudi se pojavljajo neke vrste moderni kulturonosci in zedinjevalci, ki čutijo neobhodno potrebo, da forsirajo neki črkarski problem in ki trdijo, kako bi bilo zelo važno, če bi uvedli pri nas enotno pisavo — latinico. Bratje Jugoslavlani! Ali je res taka nujnost, da se forsira odprava cirilice ter se nadomesti ista z latinico? Jaz mislim, da ni.« (Sledi dolg članek v obrambo cirilice.)

nanjosti in vsako dekorativnost kot nepotrebno. Načrti arh. Husa za salezijansko cerkev na Kodelevem pri Ljubljani, za salezijanski zavod v Bratislavi in cerkev na Dunaju, kažejo stavbarsko moč, čeprav so zelo preprosti in v narisih bolj vplivajo kot bi v izvršitvi. Model Toneta Kralja za cerkev Kristusa Kralja v Hrastniku je na zunaj brez oblik, znotraj pa vsa polna slikarskih in plastičnih olupšav. Arhitektura pa mora imeti tudi zunanje oblike, oblike morajo sebi podrediti snov, ne sme pa snov pogoltniti oblik. Stavbarstvo je najtežja panoga umetnosti in se ga ni mogoče lotiti kar mimogrede. Mladi slovenski stavbarji, kolikor je resnih med njimi, bodo morali dozoreti tudi do oblik ter dajati stavbam tudi zunanost, gotovo ne v smislu stare dekoracije, ampak novih lepotnih form, ki bodo izražale estetske misli.

Najmočnejše delo v tem oddelku je bila Sodobna kapela Toneta Kralja, izvršena v naravni velikosti z altarjem sredi med 12 piramidami z orodij Kristusovih muk. Križ nad altarjem je pogreznen nizko doli do altarne mize, da je Kristusovo telo le do polovice vidno in visi na raztegnjenih rokah na križu. Vse delo je nekaka slikarsko-pesniška arhitektura, ki je polna groze, nekam tuja proti vsaki tradiciji: slikarski domislek, ki pa mogočno vpliva vsaj za nekaj časa. Je to slovensko delo, ki presega poprečnost in je močan izraz našega časa.

Oddelek »Cerkev v slikarstvu« je bila zbirka bolj ali manj posrečenih krajin s cerkvami iz naših krajev, bolj slučajna zbirka, ki ni podala vtisa naših cerkev v naših pokrajinah.

Tudi zadnjo besedo naj ima

»Pohod«, 9. septembra:

»Zdaj poslušajte, o vi vsi »poklicni« Slovenci, zdaj sledi naš jeklen odgovor: Jugoslavlani smo, ker hočemo Jugoslavlani postati!«

Končamo z zasliševanjem citatov, ker hočemo končati!

(Opomba zbiralca: Vse slovnične napake smo vestno ohranili.)

Paul Lagarde.*

Vse se ponavlja

(Prevel A. S.)

Ko so šli na pomlad leta 1813 prostovoljci iz Berlina na pohod, so prosili Schleiermacher-ja, da jih blagoslovi. Schleiermacher je v slavni pridigi imel za vzor Matevžev evangelij. Edini zanesljivi dokaz novega časa je, tako je pripovedoval, da bodo slepi gledali, hromi hodili, gluhi bodo slišali, gobavci bodo čisti, mrtvi bodo vstali in revežem se bo oznanjal evangelij.

In leta 1814 je napočil nov čas, proti kraljevi volji seveda, naenkrat je bil tu. Nebogljená doba se je tega komaj zavedala in že leta 1819 jo je bilo konec s kraljevo voljo.

Ko so se 1872. leta vračala v Nemčijo vojna krđela, ni napočila nova doba, marveč le nov red posvetnih stvari. Seveda se je govorilo vsepovsod o novi državi, napivalo se je novi državi, proročevalo se je o večni trajnosti te države. Toda slepi niso videli; nasprotno, še onim, ki so zrlj dlje, so povežali ruto preko oči iz uradnih razlogov. Hromi niso shodili: marveč čas utemeljitve je poplaval vso deželo, umazanija se je izlila preko nje, kakršne se ni videlo izza časov Law-a. Zakonodaja se je krojila z ravnilom, dragoceno pravo, nemško pravo je postalo brezpravno, volja uradnikov postane pravo. Gluhonemi niso slišali: vest ni smela govoriti, skakati od prepričanja do prepričanja se je imenovalo patriotizem, igrajoč Polonija. Mrtveci niso vstali: mučenikom stare pobožnosti so se pridružili manjši sobratji, slabotnejši sicer, ker so bili njih starši starci. Kulturni boj se je vnel v obeh cerkvah, v evangelijski je splahnela pobožnost, ki je še ostala, zmagala je nejevera pri nekatolikih, praznoverje v katolikih. Revežem se ni označeval evangelij: evangelijski križa, ki je obljuba večnega življenja. Pridigovali so — socialni demokratje in v naravoslovje omikani profesorji — zahtevo, enako pravo uživanja vseh na svetu in nauk, da posmrtnega življenja ni...

Ko je prenehalo biti plemstvo, kar bi moralo biti, vedno živo gniljiva meja navzgor in navzdol, močnim in svobodnikom in šibkim svobodnikom, tedaj je plemstvo doživelo. Kajti le naloga ohranjanja življenja. Ostali so le upravniki šlačanskih dajatev in dvorni uslužbenci.

Nemški duh.

O črni, rdeči, zlati internacionali govori ves svet: siva internacionala kroži pod imenom liberalizem. Zdi se mi, da je čas njegove meje utesniti, brezdomovinski je, kakor njegove sestre in zaradi tega slehernemu narodu v izredno pogibelj. Enako rad vlada kakor ostali trije členi rodbine, a moč

* Pseudonim pisatelja in orientalista Bötticherja, 1827—1891. Prinašamo odlomek iz knjige »Deutsche Politik und Religion«.

ni morda ono za čemer stremi: hrani se iz lagodja in od želj za videzom, mori, čeprav ne namenoma, vesti in možnosti življenje dojeti kot celoto, tako ubija osebnost.

Tudi možje, ki niso ortodoksni, a vneti poborniki religije, ki so celo mnenja, da žive narodi le po religiji, celo ti zapadajo splošno prevladajočemu vplivu liberalizma in njegovemu osnovnemu nazoru, ki negira naravo in zgodovino.

Duhovno obubožanje našega naroda (nemškega) je tako napredovalo, da je v Nemčiji najobčutnejše pomanjkanje mož.

Značaji se v nemški državi ne morejo tvoriti: komaj, da se ohranijo nad vodo oni, ki so že izoblikovani.

Pomislite, kakšen pritisk se izvaja nad domovino po liberalni teoriji in njeni zakonodaji zoper življenje, zoper zgodovino; pretehtajte kako težko se je pod tem pritiskom gibati onemu, ki sledi svoji vrojeni lastni bitnosti. Kaj pa je značaj, če ne svojska bitnost, če se sme zreti svojskost kot nekaj od Boga hotečega!

Moje misli so posvečene posameznim življenjem v protest onemu viharju, ki hoče naš plemenski narod samoljubno spraviti v enotno kašo.

Voditelj (Führer).

Nemčija naj nikoli ne veruje, da bo mogoče vstopiti v novo dobo življenja brez novega ideala. Naj pomisli, da klije resnično življenje od spodaj navzgor in ne narobe, da novo življenje ni dano; treba ga je pridobiti.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Komur manjka ganglovsko patetičnih besed, naj si zapomni naslednje primere: »Smo, ker hočemo postati! In zakaj hočemo postati?... ker smo mladi, zdravi, kleni, ker čutimo silno moč, silno življenje, ki nam to hotenje razvema... priliva ognja... plamti čedalje silneje in čedalje lepše... premagati ozke meje... se razliti kakor deroča reka... naše mlade, neoskrnjene, življenjske sile, naše poštenje, naša uvidevnost... prilili novega olja... vero vase... naša silna volja... neupogljivo hotenje... zdravi, nekorumpirani, nedegenerirani, nestranski mladi... prvi izvor našega hotenja... granitni temelj naše bodočnosti... iz tega vrelca črpamo moči... trajne in trdne spomenike... ustvarjalna moč iz samega hotenja... obilica našega zdravja in poštenja... ker smo ne samo hoteča in stremeča ter čuteča bitja, temveč tudi misleča bitja... postalo kri in meso... naši jekleni odgovori, granitni temelji... Te-le zanosne besede lahko uporabiš za kakršenkoli članek, pa naj bo za ali proti. Je pa to priporočljivo le za poklicne govornike, mi pa smo jih prepisali iz tiskanega članka. Papirju niso take besede nikoli v čast.

— Juristom je dal neki ljubljanski list takle nasvet: »Oglejmo se po naših sosedih! V Italiji velja le brutalna sila; v Nemčiji ravno tako. Tam so si nemški juristi usvojili sledečo smernico za svoje delovanje: Sodnik bodi pravičen, toda njegova objektivnost imej meje tam, kjer gre za vprašanje naroda; življenjske interese naroda mora sodnik brezobzirno staviti nad formalno pravo. Tako torej drugod. A pri nas? Dregimo malo naše božje vo-

Slovenske Madone

so bile razstavljene v posebnem paviljonu. Sodobno slovensko sliko Madone je hotela pokazati ta razstava. Kar je bilo po vsebini močnega in krepkega, so razstavili mladi, starejši, kar jih je bilo zraven, pa so tehnično popolnejši, čeprav ni bilo med njimi naših prvih umetnikov. Razstavljene so bile oljnate slike, grafika in kipi. Med vsemi stala vladala Tone in France Kralj po številu inakovosti, za njima so prihajale Piščančeva, Pregljeva in aMra Kraljeva, potem Globočnik, Košir, Mežan itd. Med starejšimi sta imela največ stvari Gaspari in Vavpotič. Najmočnejše delo je velika risba Toneta Kralja »Madona pod Križem«, ki pa ne predstavlja prav za prav Marije, ki je po sestavi slike le postranska podoba, ampak je upodobljeno prav za prav le križanje samo. To delo Toneta Kralja je popoln ekspresionizem, risarija je postranska stvar in zanemarjena, anatomija ni upoštevana, perspektive ni. Je pa delo silne notranje moči, strahotnega občutja, ki vpliva tudi na preprostega človeka neposredno z vsebino, čeprav estetično izobraženega človeka moti oblikovna stran. Gotovo je to delo Toneta Kralja najmočnejša umetnina, kar jih je ustvarila slovenska umetnost v zadnjih letih, gotovo pa najmočnejša stvar, kar jih je ustvarila doslej mlada generacija.

Mladi slovenski umetniški rod zanemarlja obliko v umetnosti ter je zavrgel načelo: »Umetnost zaradi umetnosti.« V umetnost je spravil vsebino. Pokazuje se, da ima v nabožni umetnosti tudi religiozno vsebino. Je notranja moč v teh ljudeh. Umetnost brez notranje moči je prazna in mora

preiti v maniro. Mladi slovenski umetniški rod ima v sebi življenjsko silo. Ta sila pa je še neukročena, naravna, kot hudournik. Išče novih potočkov. To je prav! Ravno na razstavi »Slovenskih Madon« je bilo videti, da išče naš mladi umet. rod stika z dušo slovenskega človeka. Pravi odmev bo pa naša mlada umetnost dobila med narodom takrat, ko bo spoznala, da je treba podati vsebino tudi

v pravi in dovršeni obliki.

Ne gre za kakšne zastarele oblike, ampak za popolnost forme.

Preprostost in primitivnost ni bila še nikoli kulturni višek, nikoli se ni trajno prekvasila in plemenitila duševnosti naroda. Voditi naroda primitivnost ne more. Vse življenje in vsa duševnost v Evropi je danes tako razruvana, ker manjka človeštvu bodisi v politiki, bodisi v družabnih odnosih plemenitosti oblik in občevanja. Za to je treba storiti korak naprej. Če naj ima umetnost za ljudstvo pomen, mora imeti vodilno vlogo v duševnem življenju naroda! Mora urejevati zmedo in kaos v dušah. Za to je pa treba, da podaja močno notranjo vsebino o dovršenih, popolnih in res umetnih oblikah, ki jih doseže umetnik le z resnim vztrajnim in poglobljenim študiranjem umetnostne tehnike. Ni prav, če se umetnik prepusti toku časa, brzini, s katero niti današnji mehanični čas, ampak je treba, da napake sodobnosti odstranja in stremi za nadčasovnim. Veliki umetniki so vedno stali nad svojim časom, čeprav so rastle iz njega.

leke (t. j. sodnike, op. ur.) na merodajnih mestih, naj se zganejo. Potem pa — ajd na razčiščevalne pohode! (Vzdevek »božji volek« za jurista je iz našel jurist in komponist g. Anton Lajovic.)

— »Leta 1919 sem na nekem shodu govoril, kaj so po osvobojenju naše naloge in pravice. Po enournem govoru, ki je poslušalcem ugajal, se je pa oglasila neka stara ženica in vzkliknila: »Samo če bi bil cukerk!« Na pragu svobode je torej ta ženica mislila samo na sladkor in na nič drugega. (Iz govora ministra g. Puclja na Murskem polju 3. septembra t. l.)

— Poročila iz Pariza pravijo, da se bo razbila francoska socialistična stranka, ker se večina stranke ne strinja z delom strankinega parlamentarnega zastopstva. Da uredijo spor, je stranka sklicala kongres, na katerem hoče večina nastopiti proti soc. parlamentarcem. Zmerni socialist Hauck nasprotuje temu, češ, »v stranki naj vlada svoboda mišljenja«. Temu »socialistu« bi potemtakem zadoščevala ena sama stranka za ves svet in za vse razrede.

— Hitler in Dollfuss se gledata kakor dvoje škilavih oči. (Primeri je Shakespearejeva, kolikor gre namreč za škilave oči. Junake je imel za svoje drame drugačne.) Le kadar pogledata Mussolinija, je njun pogled enak prijazen. Neki nemški list je pred nekaj tedni zapisal, da je italijanski minister maršal Balbo židovskega rodu, pa je Hitler ta list takoj prepovedal za nekaj časa. Zadnjič pa je dunajska »Arbeiter-Zeitung« kritizirala ministra Balba, pa jo je Dollfuss takoj obsodil na 200 šilingov (1800 Din) globe.

— V Gospiću je bil te dni zaključen proces proti četrti skupini »liških vstašev«. Pred temi štirimi procesi pa so se vršili trije procesi proti trem skupinam »liških vstašev« pred sodiščem za zaščito države v Beogradu.

— V Nemčiji je novi režim v teh nekaj mesecih napolnil vse kaznilnice, preiskovalne in policijske zapore s »protidržavnimi elementi« (= protirežimskimi), tako da je v teh zaporih okrog 40.000 do 50.000 političnih aretirancev. Poleg tega pa je moral režim ustanoviti še tako imenovana koncentracijska taborišča, ki jih še vedno znova ustanavlja. Zdaj je v Nemčiji 65 takih taborišč, kamor so izgnali nezanesljive državljane. Skupno jih je v teh taboriščih prav tako okrog 50.000. Tako je v Nemčiji najmanj 80.000 politično nezanesljivih in nevarnih ljudi pod ključem in stražo. Če bodo tako na moč hiteli, bo v enem letu pregnana in zaprta večina Nemcev. Potem bo zaradi varčevanja kazalo zapirati »državotvorne elemente«, ker jih bo manj.

Kri ali duh?

Nemški fašizem je začel svojo propagando tudi med švicarskimi Nemci. Toda malokje, še med Francozi komaj, je tako odločno zavračal, kakor vprav od švicarskih »rojakov«. Načelno in stvarno jih je zlasti zavrnil »Konrad Falke« v »Neue Züricher Zeitung« pod naslovom »Kri ali duh?« Ker veljajo njegove besede bolj ali manj za vse fašizme in nacionalizme na svetu, posnemamo iz tega sestavka nekaj misli.

»Globoka beseda — če se ne motim Gustava Le Bona — pravi: Narodov ne vladajo njihove nprave, ampak njihov značaj. In nedvomno ima nemški značaj, poleg mnogih izvrstnih lastnosti, nagnjenje k nasilnosti, ki prodira vedno vnovič na dan. Danes, slabi dve desetletji po začetku svetovne vojne, doživljamo spet tak izbruh. Enkrat navznoter, ko drži narodno-socialistična stranka svoje politične nasprotnike v šahu na način, ki ga jemlje ves civilizirani svet le z zavzetjem na znanje. Potem pa tudi navzven, pri čemer so akcije bolj prikriti in manj vidne same, kot v svojih učinkih.

... če hočejo Nemci prisiliti ves svet, ali vsaj vse, ki govore nemški jezik, da »ozdravijo na nemškem bitju«, bodo prizadeti vendar hoteli, da tudi rečejo svojo besedo.

... Če bi se katerikoli sili na svetu priznala pravica, pridružiti nas nemške Švicarje k Nemčiji samo zategadelj, ker govorimo tudi po nemško, tedaj bi raje opustili ta jezik (in s tem jezikovno skupnost z nemškim narodom). Ob Lac Lémanu in ob Lago di Lugano živi prav tako kakor ob Zürskem in Vierwaldstätterskem jezeru tista ljubezen do svobode in tisti duh svobode, v katerem vidimo skupni vir naše mnogoobrazne kulture in zraven katerega stoji jezikovni izraz našega notranjega življenja šele v drugi vrsti.

... Če bi morali res pripisovati vse, kar se godi danes v Nemčiji, »arijskemu plemenu«, bi mu samo želeli, da se kar najhitreje pomeša s kakim drugim (če se še katero hoče sploh pomešati z njim!)

Nekoliko luči!

Letos je minilo 25 let, odkar so ptujski Nemci in nemškutarji napadli glavno skupščino Družbe sv. Cirila in Metoda, ki je prišla to leto zborovat v Ptuj. Ta napad na slovenski zemlji je bil neresen in surov, plod duševnosti nemškega malo-

meščanstva in takratnih narodnih bojov. V odgovor so mu v Ljubljani sledili septembrski dogodki. O tem je napisal urednik »Naših Zapiskov«, dr. Anton Dermola, naslednjo sodbo (1909, stran 239—240):

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino in delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudo vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

Še »izgraditev enotnega književnega jezika« in slovensko učiteljstvo

List »Slovenija« je v poslednjih dveh številkah poročal o izjavi g. Damjana Rašiča, predsednika Jugoslov. učit. združenja, da je med načeli jugoslovenskega učiteljskega združenja tudi »izgraditev enotnega književnega jezika«, kakor tudi o njegovi izjavi, češ da je pri tem mislil na srbsko-hrvaški, ne pa na slovenski jezik.

Na zborovanju, kjer je podal g. D. Rašič prvo svojo izjavo, je bila sprejeta dolga resolucija z več ko 50 točkami o delovnem programu jugoslovenskega učiteljstva. Med njimi je v II. delu pod 7) tudi sklep, ki govori o šolskih knjigah in ki se glasi na koncu dobesedno takole: »Gradivo u svakom udžbeniku i preporučenim dečjim knjigama i listovima treba od drugog razreda da bude štampano po člancima naizmenično obema azbukama (t. j. v latinici in cirilici), podešavajući tako, da obe azbuke budu približno podjednako zastupljene, da bi se i u pismu postiglo jedinstvo. — Vremenom potrebno je pristupiti konačnom rešenju pitanja o jednom pismu i jednom dijalektu.« Za vso to resolucijo — pravi avtentično poročilo v glasilu jugoslovenskega učit. združenja »Nar. prosveti« od 30. avgusta t. l., da je bila sprejeta »kao izraz mišljenja jugoslovenskih učitelja i kao baza za njihov dalji rad«.

Znova pravimo, da mora biti v tem vprašanju izključena vsaka dvomnost; zato mislimo, da je naša pravica in naša dolžnost, ako vprašamo slovensko učiteljstvo, ki je glasovalo za gornjo resolucijo:

- 1.) Kako si zamišlja tiskanje slovenskih učnih knjig, slovenskih mladinskih knjig in listov »naizmenično obema azbukama«, t. j. v latinici in cirilici?
- 2.) Kaj pomeni v tej resoluciji »jedan dija- lekat«?
- 3.) Kakšno je stališče slovenskega učiteljstva v tem vprašanju?

Prosimo za točen in jasen odgovor, kakor je za to stvar potreben in kakor je vreden ljudi z načelnostjo. Mislimo, da bi slovenski javnosti moralo brez ovinkov odgovoriti na ta vprašanja predsedništvo slovenskega dela učiteljstva v jugoslovanjskem učiteljskem združenju.

„Mi letimo naprej...“

Ljubljanska dnevnik »Jutro« in »Slov. Narod« imata res mehko srce! Osem ljudi je izgubilo v enem hipu življenje pri nesreči z letalom 12. septembra t. l. na Studencu pri Ljubljani. Sorodnike in znance ubitih ter vse občinstvo, ki čuti človeško, je dogodek pretresel do mozga, ker je dogodek tako nenavaden kot le kaj. Pred resnobo smrti utihne najbolj zakrknjen človek ter sočustvuje z rajniki in sorodniki. Nekemu delu ljublj. časnikarstva je pa »napredek« več kot človeško življenje. »Slov. Narod« je opisal nesrečo z kinematografskimi naslovi, kot »V sivini megle je kosila strašna smrt«, pravi »da se moramo zavedati, da brez žrtve ni napredka« (ali bi hotel postati ta časnikar sam »žrtev« napredka?), da povsod kamor reže človeški genij (menda je pilot genij?) nova pota kvišku (doslej so veljale take prisposobe za duševno ustvarjanje, nekim ljudem je pa menda sport in stroj genij in talent!), padajo ob njih žrtve tu težje, tam lažje, da je »težko človeku doumeti veličino teh žrtve« (pri slučajni nesreči, ko noben izmed pokojnikov ni imel namena pustiti življenja za pot na Sušak!), da »samo narod, ki ohrani tudi ob najhujšem udarcu usode mirno kri in je-klene žive, ima bodočnost« (doslej nesreče v prometu še niso odločevale usode narodov, šele iz »Slov. Naroda« smo izvedeli, da bi se Slovencem vkljub »Slov. Narodu« godilo vse drugače kot se jim, če bi nesreč v prometu ne bilo!) itd. »Jutro«

pa je vzklikalo pri letalski nesreči: »Mi letimo naprej!« »Jutro« so človeška življenja pač številka v bilanci o izgubi in dobičku. Tako je ozračje, v kateri vedri in oblači neka žurnalistika.

Tudi slovenski ljudje so pomagali rešiti l. 1683 Evropo pred barbari z Balkana

Na Dunaju so slavili 12. septembra t. l. 250-letnico zmage nad Turki. Slovesnosti so se udeležili tudi Poljaki, ker je imel vrhovno poveljstvo nad krščanskimi armadami poljski kralj Jan Sobieski, ki je rešil Dunaj in z njim zapadno Evropo s poljsko vojsko, zlasti konjeniki v zvezi s cesarskimi polki ter uničil vojne trupe velikega vezirja Kare Mustafe. Slavnosti so imele mednarodni značaj, ker so se jih udeležili tudi Francozi, Madžari in drugi. Bojev zoper turško proslavo, ki je vdrla v Srednjo Evropo l. 1683 z velikansko močjo, so se udeležili z velikim junaštvom tudi Slovenci, česar ne smemo pozabiti, ter so tudi Slovenci pomagali rešiti evropsko kulturo z orožjem v roki. Kranjsko (slovensko) vojsko je peljal v boj zoper Turke naš zgodovinar in eden izmed naših najpogostejših domoljubov Janez Bajhard bar. Valvazor, ki je spisal in izdal veliko delo »Ehre des Herzogthums Krain« (Čast vojvodine Kranjske), sicer v nemškem jeziku, pa s slovenskim posvetilom: »Bukve tedaj pojte, na usem svetu stojte, po useh deshelah letite inu mojo zhasht donesite.« Janez Bajh. bar. Valvazor je zastražil s svojimi vojščaki najprej ravno slovensko ozemlje na Sp. Štajerskem, ker je varoval Vildon, pozneje se je pa pomaknil v Fürstenfeld in v Hartberg. Slovenski vojščaki so bistveno pomagali pri zmagi nad Turki in so jim štajerski deželni stanovi v priznanje in zahvalo dali skovati posebne zlate in srebrne spominske novce, kar je bilo v tedanjih časih posebno počaščenje.

Občinske volitve

v Sloveniji so razpisane na 15. oktobra t. l. Vrše se že shodi, ki imajo dejansko namen, agitirati za volitve. Dne 9. t. m. je zborovala Jugoslovanska nacionalna stranka v Mariboru. Na zboru je nastopil tudi minister dr. Kramer. Po »Jutru« posnemamo, da je povdaril zadovoljivi uspeh volitev v moravski in vrbaski banovini in da je povedal tudi:

»Rezultat občinskih volitev v teh dveh banovinah pa je po svojem pomenu daleč presegel banovinski okvir. Bil je smrtni udarec oni fikciji opozicije, ki se je dolgo delala pred javnostjo, kakor da ne priznava sedanjega režima in da bo z abstinenčno politiko držala narodno množico od sodelovanja pri državnih in drugih javnih poslih. Sedaj hiti opozicija popravljat usodepolno napako od 8. novembra in razen ekstremističnih Mačkovih ljudi, ki na Hrvaškem propovedujejo abstinenco, a se bodo korenito urezali, so vsi opozicijski voditelji živahno na poslu, da pri občinskih volitvah poskusijo z aktivno udeležbo priboriti vsaj del izgubljenih pozicij nazaj.

Tako je tudi pri nas. Iz tabora protivnikov jugoslovenske ideje in nasprotnikov složnega sodelovanja ljudstva na javnih poslih slišimo sedaj same blage besede in izdana je parola: »Vsi na volitve, ker te volitve niso politične, temveč so gospodarske!« Toda zdi se mi, da čim bolj govorijo danes tudi zagrizeni punktaši o gospodarskem značaju občinskih volitev, tem intenzivneje mislijo na njihov politični pomen. Že verjamem, da imajo premnogi med njimi ambicijo, se po »gospodarski« poti zopet povzpeti na politične stolce.

O POLITIKI.

Kakršna je, pa naj ne bi bila.

— Vsa politika temelji na nebriznosti večine tistih ljudi, brez katerih ne bi bila mogoča.

— Politika je bila najprej umetnost, kako zaščititi ljudem, da bi se vtikali v svoje zadeve. V poznejši dobi je postala umetnost, kako prisiliti ljudi, da odločajo o zadevah, ki jih ne razumejo. Drugo načelo se je zvezalo s prvim. Med različnimi zvezami obeh načel je tudi sledeča: obstajajo državne tajnosti tudi v državah s splošno volilno pravico. To je potrebna in življenja zmožna kombinacija. Rodi pa včasih viharje in sili vlado k izmikanju. Vlada je tako prisiljena, krmariti proti svojim načelom in krmari zato kolikor more proti svojim načelom v smeri do absolutne moči zase.

— Če nasprotnik pretirava naše moči in namene, če nas slika z ostrašujočimi barvami, da bi hujskal proti nam: potem dela za nas.

— Dejstvo, da ima vsaka država sosede, je edina obramba naroda pred državljansko vojno.

— Veliki dogodki so veliki le za malega duha; za pozornega človeka so neopazni in trajni dogodki tisti, ki odločajo. Paul Valéry.

Vsak Slovenec naj bere tednik »Slovenija«

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo, širiti št. 60 tednika »Kokot« od 22. julija t. l.

Poslovanje italijanske pošte in cenzura.

Postojna, avgusta 1933. (Agis.) Iz Ljubljane v Št. Peter na Krasu rabi brzovlak komaj 1 uro in 45 minut. Osební vlak rabi nekaj več. Koliko časa pa rabi razglednica s pozdravi, če jo pošlješ po pošti iz Ljubljane v Št. Peter? To je zelo kočljivo vprašanje! Pred dnevi je nekdo pripovedoval, da je prejel razglednico iz Ljubljane šele po šestih dneh; drugi, da je prejel pismo po petih dneh. Neki gospod iz Bistrice se je pritožil, da je prejel razglednico, po kateri ni bilo drugega kot pozdravi in nekaj podpisov, šele po sedmih dneh od datuma poštnega pečata. Kje zastaja pošta? V vlaku, na domačem poštnem uradu, ali jo pošiljajo celo v Trst v »nadpregled«? Celo v času svetovne vihere, ko je bila, poleg raznih drugih zaprek, vsa pošta podvržena strogi cenzuri, je pri nas pisemska pošta prihajala v redu in v normalnem času! Mogoče pa je Mussolini predpisal »battaglio« tudi za pošto poslovanje! Potem pa nič čudnega!

»Istra.«

Volitve v Delavsko zbornico

so razpisane za 7. in 8. oktobra t. l. Zanimivo je pri teh volitvah, da so bili zoper nje takojmenovani narodni strokovničarji, kakor poroča »Delavska Politika«:

»Pod poslovno številko 198—33 so razposlali 5. avgusta t. l. na svoja društva in podružnice — ta društva obstoje večinoma le iz štampiljk in njih čuvarjev — pismo, v katerem pravijo med drugim:

»Obveščamo Vas, da smo prejeli od našega glavnega odbora JNRS. (to je jugoslovanskih narodnih radniških sindikatov, op. ur.) iz Beograda vest, da se je vodstvu posrečilo preprečiti predvidene volitve za Delavske zbornice.«

Jedilnik avstrijskega brezposelnega delava.

Avstrijski brezposelni imajo svoj list »Stempler«. Ta prinaša sledeči dopis svojega naročnika:

»Da zvedo odločujoči gospodje, kako živi brezposelni, priobčujem svoj »gospodarski načrt«. Za družino treh glav prejemam mesečno 54 šilingov (= 472.50 Din) podpore. Tote je moj mesečni nakupni zapisek:

	šilingov
1 kg sladkorja	1.42
1 „ masti	2.70
14 „ koruzne moke	4.90
2 „ krušne moke	1.10
3 „ pšenične moke	2.55
1/2 „ kavine primesi	4.80
kruh	4.80
začimbe	1.30
mleko	12.—
najemnina	20.—

Ostalo je za tobak, torej 1.67 šilingov na mesec.

Razume se, da brezposelni s to podporo ni zadovoljen, kajti velika res ni. Toda 472 dinarjev — pri nas jih marsikateri zaposleni ne zasluži, medtem ko brezposelni sploh ne dobi nobene redne podpore.

Željo imate glede spolne liste? Priznavate potrebo njegovega obstoja, le predstavljali ste si ga drugačnega, reprezentativnejšega! Omogočite dvig lista z rednim plačevanjem naročnine in z nabiranjem naročnikov-plačnikov!

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(54. nadaljevanje.)

»Napoleon je ves živel v misli, pa je ni mogel doumeti s svojim spoznanjem; zametuje sploh vse idealno in mu odreka resničnost, medtem pa si iskreno prizadeva, uresničiti ga,« pravi Goethe.

Kako čudno! Napoleon, eden najumnejših ljudi, — a če merimo um po globini, s katero je doumel resničnost, tedaj najumnejši človek vsaj zadnjih dva tisoč let, — ne vidi, ne pozna, ne spozna svoje lastne misli, tako veličanske, da »živi ves v njej«. Ali je to mogoče?

Zwei Seelen wohnen, ach, in meiner Brust!
V prsih mojih, ah, živita duši dve!

Dnevna in nočna. Misli nočne duše ugašajo v dnevni, kakor zvezde v sončnem svitu. Sonce mora zaiti, da se pokažejo zvezde. Toda Napoleonovo sonce ne zahaja nikoli: »Luč, ki ga je obsevala, ni ugasnila niti za trenutek,« kakor je rekel prav ta Goethe. Zato tudi ne vidi svojih nočnih misli — zvezd. Ali morda ga je zvon spominjal nanje.

13. oktobra 1809, po Wagramu, so prijeli med parado na trgu schönbrunnskega gradu pri Dunaju mladega človeka, skoraj še dečka, starega 18 let, »z jako belim in nežnim, kakor dekliškim obrazom«, Friderika Stapsa, sina protestantskega pastora v Naumburgu. Iz stranskega žepa suknje mu je štrlel velik, nerodno v papir zaviti kuhinjski nož. S tem nožem je hotel umoriti Napoleona, kakor je pri zaslišanju takoj priznal.

»Zakaj ste me hoteli umoriti?«

»Zato, ker delate zlo moji domovini...«

»Vi ste blazni, vi ste bolni. Pokličite Corvisarta!«

Corvisart, Napoleonov telesni zdravnik, je preiskal Stapsa in izjavil, da je popolnoma zdrav.

»Pomilostim vas, če me prosite odpuščanja,« je rekel Napoleon.

»Nočem odpuščanja, kajti zelo mi je žal, da se mi ni posrečilo umoriti vas,« je odvrnil Staps.

»Vrag te vzemi! Vam hudodelstvo menda nič ne pomeni?«

»Vas umoriti ni hudodelstvo, ampak dolžnost.«

»No, če vas vendarle pomilostim, ali mi bote hvaležni?«

»Ne, kljub temu vas umorim.«

»Napoleon je odrevenel,« se spominja samovidec.

To so plodovi razsvetljenstva, s katerim je okužena Nemčija. Toda s tem ničesar ne opraviš: s topovi ločnice ne iztrebiš,« je rekel okoli sebe stoječim, ko so odvedli Stapsa. »Pozvedite, kako umre, in poročajte mi.«

Staps je umrl kot junak. Ko so ga privedli, da ga ustrelje, je vzkliknil: »Naj živi svoboda! Naj živi Nemčija!... Smri trinog!« In se je zgrudil mrtev.

Napoleon ga dolgo ni mogel pozabiti. »Ta nesrečnik mi ne gre iz spomina. Kadar razmišljam o njem, se mi zmedejo misli. To je več, kot morem razumeti! Cela me passe!«

Kaj je prav za prav več, kar more razumeti s svojim skoraj brezkončnim razumom, v tem osemnajstletnem dečku, »z jako belim in nežnim, kakor dekliškim obrazom«, obrazom starodavnega junaka in krščanskega mučenca? Kaj ga je pretreslo do »odrevenelosti«? Mar ne podobnost z mladim Bonapartom, jakobincem 93. leta, ki je rekel prav tisto, kar bi mu bil lahko odgovoril tudi Staps na vprašanje: »Mar za vas hudodelstvo nič ne pomeni?« — »Čudno vprašanje! Ni dolžnosti, ni zakona tam, kjer ni svobode... Z večnimi črkami je zapisal stvarnik v človeško srce človeške pravice.« — »Če bi lastni moj oče hotel postati tiran, bi ga zabodel z bodalom!« Da, morebiti ga je pretreslo tudi to, pa vendar ne samo to, »odrevenel« je, ker je na mah začutil svojo nemoč pred neko nepoznano silo. Prav ko da bi mu bil hipoma blisk razsvetlil njegovo nočno dušo, nočno poluto neba, kjer je moralo vziti zanj nekoč nad Sv. Heleno v dnevni poluti nevidno sozvezdje Križa.

Goethe, veliki pogan, bi se bil začudil in ne bi bil verjel, če bi mu bili rekli, da je ta neizmerna misel, v kateri je Napoleon ves živel, čeprav je ni mogel doumeti s svojim spoznanjem, bila vsaj napol »krščanska« misel. Še bolj bi se bil začudil in še manj bi bil to verjel Napoleon sam. Kljub vsem papeževim blagoslovom, kaj mu je prav za prav krščanstvo?

»Meniška ponižnost je smrtna za vsako krepost, vsako moč, vsako oblast. Naj pove zakonodavec človeku, da morajo imeti vsa njegova dejanja za namen srečo tu, na zemlji.« — »Bogoslovje je greznica vseh praznoverij in vseh zablod.« — »Namesto katekizma rabi ljudstvo kratko navodilo za geometrijo.« Vse to pravi artilerijski poročnik Bonaparte, jakobinec 93. leta.

A glej, čez pet let pravi ali misli glavni zapovednik Egiptovske vojske: »Pariz je vreden mašle! To se pravi, osvojitve Azije je vredna krščanstva. Bonaparte v Egiptu je bil pripravljen, sprejeti islam.« In hkratu z menoj bi bila za šalo spremenila vero vsa vojska. Zdaj pa samo pomislite, kaj bi bilo iz tega prišlo: zagrabil bi bil Evropo od drugega konca; stara evropska civilizacija bi bila obkrožena, in kdo bi si bil upal tedaj upirati se poslanstvu Francije in obnovitvi življenja? — Če bi bil ostal na Vzhodu, bi se bil odpravil v Meko na božjo pot in bržkone kakor Aleksander osnoval veliko državo.« — »Videl sem

se na potu v Azijo s turbanom na glavi in z novim koranom v rokah, ki sem ga spisal sam.«

»Od začetka sveta je bilo zapisano v nebesih, da pridem od Zahoda in spolnim svoj namen — uničiti vse sovražnike islama in strmoglaviti križe,« pravi v oklicu na moslemske šejke. »Tako sem se šalil z njimi!« Prav tako se je šalil tudi z italijanskimi katoličani: »Bojeval sem se z nevernimi Turki; skoraj križar sem.« — »To je bilo sleparstvo, vendar najvišjega poleta,« kakor da bi nalašč nagajal Carlyle-ovi »pošastni mešanici preroka s sleparjem.«¹⁰

»Zakaj se bojuješ z menoj?« pravi ujetemu Mustafi paši po abukirski zmagi. »Moral bi se bojevati z Rusi, temi neverniki, ki molijo tri bogove. A jaz, kakor tudi tvoj prerok, verujem v enega samega Boga.« — »Dobro, če je to v tvojem srcu, mu odvrne Mustafa zelo umno in pikro: kajti vsa Napoleonova nesreča je v tem, da sam ne ve, kaj je v njegovem srcu.«¹¹

Če sprejme potem krščanstvo, ali bolje, katoličanstvo, tedaj samo na zunaj, kot sredstvo za oblast.

»Mi res nimamo mnogo vere, toda ljudstvo jo rabi.«¹² — »Ali je mogoč državni red brez vere? Družba ne more obstajati brez neenakosti premoženja, a neenakost ne brez vere. Ko umira en človek od lakote poleg drugega, sitega do grla, ni mogoče, da bi se strinjali s tem, če ni oblasti, ki mu reče: »Tako hoče Bog; tu na zemlji morajo biti siromaki in bogatini, a tam, v večnosti, bo drugače.«¹³

Mar je to brezboštvo? Ne. Z genialno bistrovidnostjo vidi že tisto, česar mi še vedno ne vidimo po tolikih strašnih skušnjah: »Danes ni najhujši sovražnik fanatizem, ampak ateizem.«¹⁴ Obnovil sem vero; to je zasluga, katere posledice so nepreračunljive, kajti če bi vere ne bilo, bi ljudje ubijali drug drugega zaradi najslajše hruške ali najlepšega dekleta.«¹⁵

Medtem pa, ko je sprejel krščanstvo na zunaj, se od znotraj še bori ne z njim, vsaj ne v dnevni zavesti, v svoji dnevni duši, temveč gre mimo njega.

V mladosti je spisal, naslanjaje se na Enciklopedijo, vzporedbo med Jezusom Kristusom in Apolonijem Tianskim, in dal prednost Apoloniju. Ko ga je za časa konzulstva brat Lucien Bonaparte tega domislil, je vzkliknil smeje: »Dovolj, pozabite to. Sicer se sprem z Rimom ali pa se bom moral javno pokoriti, da bi ne bil videti moj konkordat kot hudičevo delo!«

»Toda papež verjame res v Kristusa!« se čudi odkritosrčno. »Ali je Kristus sploh bil? Menda se ga ne spominja noben zgodovinar, celo Jozef Flavij ne.«

Prišel sem do prepričanja, da Kristusa nikoli ni bilo. Sicer pa morebiti njegov glavni dvom ni v tem, če je Kristus bil, ampak če je potrebno, da je bil.

In drugič zopet, kakor blisk: »Mislim, da poznam ljudi, in takole vam povem: Jezus Kristus ni bil človek!« — »Dobro, če je tako v tvojem srcu!«

Vsekako je v njegovem srcu brezkončno vprašanje, a morebiti tudi muka brez konca: »Kdo sem? Odkod? Kam grem?... Vero sem zgubil s trinajstim letom. Morebiti začnem vnovič slepo verovati, daj to Bog! Ne bom se upiral, sam želim tako, umem, da je to velika sreča...«¹⁷ »Z razumom ne verujem, toda spomini detinstva in mladosti me vračajo k negotovosti.«¹⁸ Mar niso ti spomini v globlini njegovega srca — skrivnostni zvon?

»Prav. Verujem v vse, v kar veruje cerkev... Ali toliko je ver, da ne veš, katera je prava... Če bi bila ena sama od začetka sveta, bi jo štel za resnično.«¹⁹ Od začetka sveta — od starodavne Matere Zemlje.

Antiquam exquirite matrem.

Starodavno iščite mater.

Iskal jo je, pa je ni našel. Kaj ga je zmotilo? Pa vsaj ne »zlorabe duhovnikov«, niti ne katekizem namesto »ljudstvu potrebnega malega navodila za geometrijo.«

Ko je nekoč sadil na Sv. Heleni bob in opazil čudoviti stroj njegovih vitic, je začel govoriti o bitju Boga stvarnika.²⁰ »Misel Boga je vendarle kar najbolj preprosta: kdo je vse to naredil?«²¹

Ko so mu neko zvezdno noč na krovu fregate Orient na potu iz Francije v Egipt dokazovali učeni njegovi sopotniki, člani Instituta, da ni Boga, je mahoma vzdignil roko in jim pokazal zvezde: »A kdo je ustvaril vse to?«²² To je bilo seveda rečeno iz globlin srca.

A to je še globlje: »Čudežev ni — vse je čudo.«²³ »Kaj je bodočnost? Kaj je preteklost? In kaj smo mi sami? Kakšna čarovna megla nas obdaja in skriva pred nami tisto, kar bi bilo najvažnejše vedeti? Rajamo se, živimo in umiramo sredi čudežnega.«²⁴

Ko je nekoč že bolan sedel na Sv. Heleni v kadi in bral Novo zavezo, je zdajci vzkliknil: »Nikakor nisem brezbožnik!... Človek potrebuje čudežno... Nihče ne more reči, kaj bo storil v svojih poslednjih trenutkih.«²⁵

¹⁰ Antommarchi, I. 134, 145.

¹¹ Lacour-Gayet, 65.

¹² L'Éclair, I. 453.

¹³ Fournier, I. 262.

¹⁴ Roederer, 19.

¹⁵ Bertaut, Vieilles, 158.

¹⁶ Antommarchi, II. 91.

¹⁷ Chuquet, II. 32.

¹⁸ Mémor., III. 246.

¹⁹ Bourrienne, II. 148.

²⁰ O'Meara, I. 182.

²¹ Antommarchi, II. 217.

²² Gourgaud, I. 410.

²³ Bourrienne, I. 148.8

²⁴ Mémor., II. 76—77.

²⁵ Bertaut, 35.

²⁶ O'Meara, II. 39.

¹ Rapp, Mémoires, 147—153. — Bourrienne, IV. 411—417. — Constant, Mémoires, III. 115.

² Masson, Manuscrits, 539.

³ Fournier, Napoléon, I. 63.

⁴ Masson, Manuscrits, 556, 562, 566.

⁵ Mémor., II. 154.

⁶ Gourgaud, II. 436.